

Palócz Márk¹

Geopolitika „kínai szemüvegen” keresztül²

Recenzió Horváth Levente *A kínai geopolitikai gondolkodás című művéről*

„Ha ismerjük az ellenséget és ismerjük magunkat is, akkor száz csatában sem jutunk veszedelembé” – olvashatjuk Szun-ce *A hadviselés törvényei* című művében.³ E bölcsesség már az időszámításunk előtti évezredben is a kínai stratégia szerves részét képezte, és ez mit sem változott napjainkig. A tavaly megjelent *A kínai geopolitikai gondolkodás. „Egy övezet, egy út” kínai szemszögből* című könyv egy olyan mozaikdarabja a nemzetközi kapcsolatok tudományának és a politikatudománynak, amely átfogóan, mégis részletekbe menően mutatja be a kínai geopolitika mögött húzódó filozófiát és az Új Selyemút avagy az „Egy övezet, egy út” (ma már csak „Övezet és Út”) – *Belt and Road Initiative* történeti hátterét, alapéziseit és fejlődéstörténetét.

A szerző előlétele nagyban hozzájárult könyve – amely a Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar Földtudományok Doktori Iskola intézményi keretein belül írt doktori disszertációján alapul – megírásához. Horváth Levente életének jelentős részét Kínában töltötte: itt szerezte meg alap- és mesterdiplomáját a Fudan Egyetemen, majd pedig Magyarország sanghaji főkonzuljaként tevékenykedett. A szerző a Kínában töltött megközelítőleg tizenkét év alatt személyesen tapasztalta és értette meg a kínai kultúrát, sajátította el a nyelvet, került közelebb az észjáráshoz, és ebből kifolyólag térképezte fel a kínai geopolitikai gondolkodásmódot.

A Szovjetunió megszűnésével véget ért a kétpólusú világrend, aminek köszönhetően az Amerikai Egyesült Államok a világ vezetőjének pozíciójába emelkedett. Az elmúlt három évtized megszokott, USA-központú világrend viszont megbomlani látszik: a globális szintéren az államok mellett megjelentek olyan szereplők is – például a nemzetközi pénzügyi intézmények vagy éppen a nemzetek feletti nagyvállalatok –, amelyek képesek beleszólni és befolyásolni a jövő alakulását, és noha ezek az aktorok is rendkívül fontos szerepet játszanak, a változások egyik fő pillérét mégis a felemelkedő Kína alkotja. Teng Hsziao-ping (1904–1997), a Kínai Népköztársaság egykori vezetője 1978-ban megkezdte a „reform és nyitás” politikáját, amellyel a távol-keleti állam integrálódott a nemzetközi rendbe, elfogadva a nemzetközi értelemben vett normákat. A vezető híres tanácsa az akkori helyzetre való tekintettel a következő volt: „higgadtan vizsgálódjunk, álljunk stabil lábakon, kezeljük nyugodtan a kihívásokat, takarjuk el a Napot és tápláljuk a sötétséget,

¹ Palócz Márk a Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Interdiszciplináris Doktori Iskola Politikatudományi program doktori hallgatója. E-mail: mark.palocz@gmail.com

² Horváth Levente (2022): *A kínai geopolitikai gondolkodás. „Egy övezet, egy út” kínai szemszögből*. Budapest: Pallas Athéné.

³ Szun-ce: *A hadviselés törvényei (Szun-ce ping-fa)*. Fordította: Tőkei Ferenc. [online], Magyar Elektronikus Könyvtár. Forrás: mek.oszk.hu [2023. 04. 16.].

legyünk szerények, ne törekedjünk vezető szerepre.”⁴ E tanács jellemezte a korszak kínai geopolitikai gondolkodásmódját is, miszerint [mi kínaiak] maradjunk a háttérben, figyeljük meg a világ működését, dolgozzunk szorgosan, cselekedjünk óvatosan [és majd eljön a mi időnk is].

A monográfia központi része arra vállalkozik, hogy bemutassa az Övezet és Út kezdeményezést (*Belt and Road Initiative*, BRI) és annak előzményeit az ókori kínai stratégiák tükrében.⁵ Horváth Levente könyvében azokra a főbb kérdésekre kínál választ olvasójának, miszerint létezik-e a kínai geopolitikai gondolkodásmód, és ha igen, akkor annak milyen történelmi gyökerei vannak. Miként hatnak az ókori kínai bölcsek és stratégiák tanításai, valamint a *yin és yang* kettősségének szemlélete a Kínai Népköztársaság külpolitikájára? Avagy valóban a már harmadjára is megválasztott kínai államfő, Hszi Csin-ping ötlete volt-e az „Egy övezet, egy út” kezdeményezés, vagy ezt a multilaterális programot már előre megtervezte a Kínai Kommunista Párt?

A szerző öt fejezeten keresztül taglalja az Övezet és Út kezdeményezést, annak előzményeit és történelmi háttérét, illetve a kínai geopolitikai gondolkodás fejlődéstörténetét. A mű részleteiben kitér a BRI meghirdetésének körülményeire és annak alapjaira, majd a nagyszabású multilaterális kínai kezdeményezés történelmi előzményeire, továbbá a kínai geopolitikai észjárás gyökereire és fejlődésére. Mindezen alapok elengedhetetlenek, hogy az olvasó megértse az Övezet és Út egyes politikai törekvéseit. Horváth Levente könyve következő részeiben betekintést nyújt a *Belt and Road Initiative* gazdasági, politikai és diplomáciai előkészítésének mikéntjére az elmúlt negyven év fejlődésének tükrében. A monográfia utolsó részében a Kína-szakértő teljes képet ad a nagyszabású kínai kezdeményezés részterületeinek feltárásával és egy nemzetközi kitekintés kontextusában, geopolitikai szemszögből megvizsgálja, hogy a nagyhatalmak (és egy esettanulmány keretein belül Magyarország) miképpen viszonyulnak ehhez a grandiózus iniciatívához.

Nóvumként értékelendő, hogy a kínai geopolitikai szemléletmódot a szerző főleg kínai forrásokra és kínai szakirodalomra támaszkodva, „kínai szemüvegen” keresztül és a tradicionális értelemben vett nyugati geopolitikai szemlélettől mentesen adja közre olvasójának. A kutató művének bevezetőjében kitér arra, hogy a magyarországi Kína-szakértők nagy többsége kínainyelv-tudás nélkül, általában a Kínával ellenséges viszonyt fenntartó amerikai és nyugat-európai cikkek, kutatások és szakirodalmak alapján elemzi e távolkeleti ország geo- és külpolitikai törekvéseit. A szerző úgy ismerteti a kínai geopolitikai filozófiát, hogy közben összehasonlítja és szembeállítja azt a nyugati geopolitikáról alkotott eszmerendszer alaptéziseivel. Mindezen megközelítések tekintetében a munka hiánypótló jellegű, ráadásul a témában magyar nyelvű, kínai forrásokon alapuló monográfia még ez idáig nem látott napvilágot, ami külön emeli értékét.

⁴ Horváth 2022: 83.

⁵ A kínai Övezet és Út kezdeményezésről már több magyar kutató is értekezett, többek között Prof. Dr. Tarrósy István, Baranyi Tamás Péter, Goreczky Péter és Salát Gergely, illetve lásd még Horváth Levente és Salát Gergely munkáit is. Tarrósy István (2019): A kínai „Övezet és Út Kezdeményezés” és Kelet-Afrika: geopolitikai térnyerés, infrastruktúra, függőség. *Területi Statisztika*, 59(6), 669–692; Horváth Levente – Salát Gergely szerk. (2021): *Övezet és út*. Budapest: Typotex; Baranyi Tamás Péter – Goreczky Péter – Salát Gergely (2020): A kínai Övezet és Út kezdeményezés – mítosz és valóság. *KKI elemzések*. E-2020/98.

Noha kínai szemszögből tekintve a geopolitikai gondolkodásmód célja – szemben a nyugattal – tradicionális értelemben véve a határvédelem és nem a terjeszkedés,⁶ a 21. században mégis úgy látszik, hogy a kínai cél is inkább a nyugati értelmezés irányába tolódik. A monográfia befejező részében a szerző összegzi kutatásainak eredményeit, viszont egy-egy állítása inkább az ókori kínai bölcsek és stratégiák által megfogalmazott alaptételek szemszögből elemzi Kína törekvéseit, nem pedig objektív, tényszerű válaszokkal próbál szolgálni az aktuális politikai és diplomáciai helyzetről. Mindezek fényében az egyik ilyen állítás igazságtartalma megkérdőjelezhető, és nem azon okból kifolyólag, mert „nyugati szemüvegen” keresztül vizsgálom a szerző művét, hanem mert azzal ellentétben a kínai törekvéseket tényekkel alátámasztva, objektív módon igyekszem elemezni. A vitatott állítás a következőképp van megfogalmazva: „Kína nem törekszik hegemon szerepre, nem avatkozik bele más országok belügyeibe, hanem az Egyesült Nemzetek szervezete által lefektetett szabályok szerint működik. Kína meglátása szerint azonban a »nyugati elit« hegemon uralkodóként kénye-kedve szerint változtatja a szabályokat a saját érdekében. Ez a fajta gyarmatosító attitűd Kínától távol áll.”⁷ A klasszikus értelemben vett gyarmatosítás – tehát területhódítás katonai erővel – nem kínai külpolitikai törekvés (habár érdemes megemlíteni Tajvan vagy a Dél-kínai-tenger esetét, ahol nem áll távol Kínától a *hard power* használata elrettentés vagy fenyegetés céljából), viszont a *soft power* használatával – így a mű központi szereplőjeként elemzett „Egy övezet, egy út” kezdeményezéssel – e távol-keleti államnak igenis egyértelműen léteznek nyersanyag-, piac-, illetve befolyásszerzési szándékai, ami a neokolonizációs elmélet szerint gyarmatosításnak tekinthető.

Érdekes a könyv egyes állításait fenntartással kezeli a szerzőnek a témához való erős kötődése miatt. Az iménti állítás tükrében fontos kiragadni néhány részt a kutató munkájából: „A kínai történelmi gondolkodásmódban nincs jelen gyarmatosítási motiváció, hanem egy Kína-központú világrend a meghatározó – ahogy ezt az ország kínai nevéből is láthatjuk: Zhongguo (中国), vagyis Középső Ország/Birodalom –, amelyben Kína egy hierarchikus kapcsolatban együttműködik a környező országokkal, de nem befolyásolja azok belpolitikáját.”⁸ Noha a fentebb leírtak a kínai történelmi észjárás merőben befolyásolták, ez a fajta szemlélet viszont már másképp kondenzálódik napjaink Kínájában. Kína ma is arra törekszik, hogy világvezető hatalom lehessen, viszont ezáltal az új típusú gyarmatosítás is megjelent a geopolitikai agendáján, amely akarva-akaratlanul együtt jár egyes országok belpolitikájába való beavatkozásával közvetett vagy közvetlen módon. „A kínai álom megvalósításához a békés fejlődés útját kell követnünk, mindig is ragaszkodni fogunk a békés fejlődéshez, és a kölcsönösen előnyös nyitás politikáját fogjuk folytatni”⁹ – hangzott el Hszi Csin-ping kínai elnök szájából 2013 májusában. Ahogy azt Magyarország miniszterelnöke, Orbán Viktor is megfogalmazta egy korábbi sajtótájékoztatóján, a diplomáciában és a külpolitikában nem arra kell figyelni, amit

⁶ Horváth 2022: 89.

⁷ Horváth 2022: 178.

⁸ Horváth 2022: 30.

⁹ Horváth 2022: 31.

mondanak, hanem arra, amit cselekednek.¹⁰ Ennek tekintetében láthatjuk, hogy a kínai törekvések mögött elsődlegesen (talán) békés szándék húzódik meg, mégis a fegyverkezéstől és a hadsereg bevetésétől sem riadnak meg céljaik elérése érdekében. A szerző művében idézi a kínai államfő és Wang Yi külügyminiszter az Övezet és Út kezdeményezés kapcsán megfogalmazott állításait, miszerint az „nem egy geopolitikai eszköz” vagy „geopolitikai stratégia”, hanem „egy együttműködési platform” és „az ENSZ által közzétett Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030 programot támogató kezdeményezés”.¹¹ E fentebb említett információkat is célszerű megkérdőjelezni. A kutató úgy véli, hogy „a Nyugat a saját gondolkodásával próbálja megérteni a kínai stratégiákat, koncepciókat, kezdeményezéseket, azonban ez nem lehetséges”,¹² ráadásul „nyugati terminológiákkal vizsgálják Kínát, nyugati gondolkodásmóddal (félre)értelmezik Kína egyes külpolitikai lépéseit”.¹³ Ezen állításokat is fenntartással kell fogadni, mert a kutatók nagytöbbsége szilárd tényeken alapuló elemzéseket készítenek elvonatkoztatva a (nyugati) média Kínát negatív színben való feltüntetéseitől.

Horváth Levente monográfiájának célja, hogy egy új – kínai – perspektívából mutassa be az Övezet és Út kezdeményezés mögött rejlő kínai álláspontot és a kínai gondolkodásmódot annak érdekében, hogy a kínai törekvéseket ne csupán a nyugati média, a nyugati szakirodalom, a nyugati tudósok és a nyugati eszmerendszer tükrében lássuk. Vitathatatlan, hogy a könyv meghatározó segítséget nyújthat abban, hogy Kínát sokkal jobban, saját „szemüvegén” keresztül ismerjük és értsük meg. Ez a tudásanyag a 21. század mérvadó politikai és gazdasági folyamatainak tükrében különösen szükségessé vált, mivel – a szerző egykori mentora, Salát Gergely szavaival élve – „Kína megkerülhetetlen, Kína megismerése pedig elkerülhetetlen”.¹⁴ Mindazok számára tehát, akik szeretnék jobban megérteni a Középső Birodalmat, hasznos olvasmány lehet Horváth Levente alapos ismereteken alapuló, adatgazdag könyve.

---

¹⁰ *Orbán megismételte: „ne figyeljenek oda arra, amit mondok”.* [online], HVG, 2011. 09. 06. Forrás: hvg.hu [2023. 05. 23.].

¹¹ Horváth 2022: 52.

¹² Horváth 2022: 112.

¹³ Horváth 2022: 177.

¹⁴ Horváth 2022: 14.